Katarzyna Witas

98—107

Lalka w wielkim świecie mody

Ogniwem łączącym scenografię, kostiumologię, teatr oraz wystawienie jest gra przedmiotów. Jednym ze wspólnych obiektów dla teatru oraz sztuki ubioru jest lalka. Stanowi ona wartość samoistną w szczególnej odmianie teatru, jaką jest teatr lalek, natomiast w wypadku wystaw kostiumologicznych i targów mody – odpowiednikami lalek są najczęściej manekiny. Towarzyszące ludzkości od wielu tysiącleci lalki, nie tylko pełniły rolę zabawek, ale od zawsze posiadały również znaczenia magiczne i symboliczne.

Materiały, z jakich na przestrzeni wieków powstawały lalki cechuje ogromna różnorodność gatunkowa: poczynając od słomy, drewna poprzez glinę, terakotę, papier, gips, wosk, a kończąc na lalkach porcelanowych, biskwitowych i wreszcie celuloidowych, plastikowych oraz winylowych. Wiernie i szczegółowo wykonane ubranka pomagają uczyć w ustalaniu okresów, z jakich pochodzą poszczególne okazy. Pod względem kolekcjonerskim najbardziej wartościowe są lale, których stroje i fryzury odzwierciedlają modę panującą w okresie ich powstania.

Osobny świat w państwie lalek tworzą miniatutki, zamieszkujące całymi rodzinami w domkach przygotowanych dla nich z podobną starannością. Domki dla lalek

były znane już w starożytności, jednak złoty okres mody dla tych zabawek rozpoczyna się w XVII wieku. Pierwotnie były one produktem przeznaczonym dla bogatej klienteli. Spełniały bardziej funkcje gablot niż zabawek. Eksponowano w nich kolekcje cennych przedmiotów. Niejednokrotnie były to kilkupiętrowe bogato wyposażone kamienice, w których wnętrzach kryły się zbiory kosztownych miniaturowych obiektów, takich jak: prawdziwe obrazy, porcelana czy srebro¹. Zamieszkujące je lalki-miniatutki odgrywały (tak jak aktorzy) przeróżne sceny i funkcjonując w otoczeniu, które można porównać do teatralnej scenografii, mimo woli stawały się przekąźnikami wiedzy na temat modnego stroju. Przykładem lalek, które nie pełniły funkcji zabawek, były również figurki używane od XVI wieku przez malarzy i rzeźbiarzy jako modele do studiów artystycznych (po dzień dzisiejszy w sklepach dla plastyków można kupić ich odpowiedniki wykonane z drewna)².

Dawne lalki przedstawiały zazwyczaj ludzi w dojrzałym wieku. Widać to na portretach dziewczynek z lalkami. Zabawki te, podobnie jak i same dzieci, ubrane są w reprezentacyjne stroje, identyczne z tymi, jakie wymuszała etykieta na dorosłych.

Zminiaturyzowane formy odzieży powszechnie kojarzą się z ubrankami dla lalek, ale w historii ubioru odnaleźć można dowody na to, iż pełniły one także ważne funkcje kulturowe. Władcy Francji, począwszy od XIV wieku, wysyłali na inne dwory tzw. lalki wzorcowe, ubrane według najnowszych tendencji panujących w ówczesnej modzie i spełniające rolę – tak dziś nieodzownych – wydawnictw żurnalowych. Tego typu lalki stały się ambasadorkami mody francuskiej. W XVIII wieku, w związku z poleceniem płynącym z Wersalu, co miesiąc wykonywano także pełnowymiarowe lalki-manekiny ubrane według najnowszej dworskiej mody – one również były rozsyłane po europejskich dworach i miały stanowić o prestiżu francuskiej kultury. Rozsyłanie lalek wzorcowych było dla ich wykonawców intratnym interesem. Po rewolucji francuskiej, gdy forma i krój strojów uległy uproszczeniu, dworskie manekiny zostały wyparte przez typ modela, który do dziś jest dziecięcą zabawką – płaską lalką wyciętą z kartonu. Papierowe lalki z własną modną garderobą były we Francji ulubienicami małych dziewczynek również w czasie kryzysu lat 40. i 50. XX wieku³. W dziewiętnastowiecznym Paryżu wykonywano tzw. lalki-modnisie lub paryżanki. Były one zaprojektowane tak, aby jak najkorzystniej pokazać wyszukane stroje, co często prowadziło do zachwiania proporcji ich sylwetek. W latach 70. XIX wieku, aby dobrze prezentowały się suknie z turniurami, lalki te posiadały np. niezwykle szczupłe talie, przesadnie szerokie ramiona oraz obfite biodra. Oryginalne stroje wczesnych lalek tego typu są ręcznie robionymi kopiami ówczesnych modnych kreacji, natomiast po roku 1880 ubranka szyte były już fabrycznie. Lalki w ubraniu, były droższe, jednak

1 Por. T. Lewicki, *Urok dawnych lalek*, „Gazeta Antykwareczna” 2002, s. 30–33.

2 *Ibidem*.

3 *Ibidem*.

nigdy nie sprzedawano lalek całkowicie nagich – miały na sobie, co najmniej, muślinowe koszulki, pończochy i buty. Pełne wyposażenie lalki obejmowało 3 suknie na każdą okazję, kilka par butów i niezbędne akcesoria mody⁴. „Tak jak ludzkie elegantki, lalki w 1865 roku nosiły taftę, kaszmir i morę, w 1868 szydełkowe kostiumy, w 1875 roku stroje narodowe, w 1885 kolonialne. Odkrycie biegunów przyniosło strój eskimoski, a początek XX wieku mundury i stroje sportowe”⁵. W XIX wieku modne były lalki portretowe. Osobą szczególnie często przedstawianą była królowa Wiktoria, która *nomen omen* w dzieciństwie poświęcała dużo czasu „zminiaturyzowanej modzie”, własnoręcznie sporządzając kosztowne suknie dla kolekcjonowanych przez siebie lalek.

W XX wieku miniaturowymi wersjami strojów zainteresowali się najwięksi kreatorzy mody. Niektórzy z nich, tak jak uchodząca w okresie międzywojennym za prekursorkę sztuki krawieckiej Madeleine Vionnet, na lalkach-manekinach tworzyli pierwsze „szkice” projektowanych przez siebie ubiorów⁶. Dla innych lalka i odszyte w mniejszej skali ubrania stanowiły (i wciąż stanowią) jeden ze sposobów rozpowszechniania mody. Na szczególną uwagę w kontekście lalki w świecie mody zasługuje wystawa *Teatr mody (Théâtre de la Mode)*, która miała swoją premierę we Francji w marcu 1945 roku. Za pomocą nietypowej prezentacji udowodniono, że Paryż mimo powojennego kryzysu pozostał stolicą mody. Lalki z drutu i gipsu o wysokości 60 cm (autorzy: Éliane Bonabel – sylwetki, Joan Rebull – główki), zostały ubrane przez projektantów wiodących domów mody (m.in. Schiaparelli, Fath, Hermès, Ricci, Balenciaga, Worth, Lelong, Madame Grés). Ubrania i akcesoria mody (takie jak buty, kapelusze, bielizna, torebki, biżuteria) wykonano z taką samą starannością, z jaką tworzy się modele naturalnej wielkości. Całości dopełniła scenografia zaprojektowana przez znanych artystów (wśród nich znaleźli się Christian Bérard i Jean Cocteau). Na aranżację, spełniającą w tym wypadku identyczną rolę jak scenografia teatralna, składał się m.in. teatr ze sceną i widownią, wypełniony widzami i aktorkami, scenki z paryskich ulic oraz prywatnych wnętrz mieszkalnych. Wystawa święciła tryumfy we wszystkich stolicach Europy, następnie zawitała do Stanów Zjednoczonych. Przez wiele lat *Teatr mody* uchodził za zaginiony. Został odnaleziony dopiero w latach 80. XX wieku. Obecnie lalki należą do zbiorów Maryhill Museum of Art w Goldendale⁷. Odniesienie twórców tej nietypowej wystawy do teatru nie powinno zaskakiwać. Współcześnie pokaz mody został podniesiony do rangi prawdziwego widowiska o niejednokrotnie wyrafinowanej scenografii, rozbudowanym scenariuszu,

4 Por. Antyki. *Encyklopedia*, J. Miller (red.), przeł. Anna Demska, Muza SA, Warszawa 2000, s. 440–441.

5 T. Lewicki, *Urok dawnych lalek*, op. cit., s. 30–33.

6 Por. G. Lehnert, *Historia mody XX wieku*, przeł. M. Mirońska, Könemann, 2001, s. 29.

7 b.a. *Théâtre de la Mode*, <http://www.maryhillmuseum.org/visit/exhibitions/ongoing-exhibitions/theatre-de-la-mode>; <http://thecuttingclass.com/post/6244480288/theatre-de-la-mode>, [data dostępu: 10.09.2015].

efektach dźwiękowych i oświetleniowych. Jest to wydarzenie o „teatralnej formie” wyreżyserowane w każdym najdrobniejszym szczególe, w którym role aktorów pełnią modele i modelki. Materiały zdjęciowe Narodowego Archiwum Cyfrowego dowodzą, że w okresie międzywojennym pokazy mody często odbywały się na deskach teatrów, a w rolę modeli i modelek wcielali się zawodowi aktorzy⁸.

Teatr mody z 1945 roku stał się natchnieniem dla twórców wystawy z 2014 roku, wystawy miniaturowych sukienek domu mody Diora zatytułowanej *Mały teatr Diora* (*Le Petit Théâtre Dior*). To wystawa podróżująca – pierwszym miastem do, którego trafiła było Chengdu w Chinach (maj–czerwiec 2014 rok). Dzięki dwunastu, ruchomym instalacjom wizualnej kompozycji, odwzorowanym z dbałością o detale oraz walory estetyczne, na wystawie można było prześledzić całą historię domu mody Diora. Wśród odtworzonych w zmniejszonych wymiarach kreacji znalazły się słynne modele, np. Miss Dior z 1949 roku i wiele innych. Wszystkie zostały stworzone zgodnie ze sztuką *haute couture*, a więc wymagały takiej samej precyzji i rygoru jak pełnowymiarowe wzorce. Oglądając video promujące wystawę, mamy wrażenie, jakbyśmy znaleźli się w świecie baśni. Piękne, bogato zdobione kreacje, ruch i delikatna muzyka przenoszą nas do niezwykłej krainy⁹.

Ponownie cofnijmy się w czasie. Formuła zastosowana przy tworzeniu paryskiego *Teatru mody* z 1945 roku miała swoją kontynuację w 1948. W geście wdzięczności za pomoc przysланą przez Amerykanów, Francuzi przygotowali pociąg wdzięczności – wagony wypełniono różnymi podarunkami, od ręcznie wykonanych dziecięcych zabawek po dzieła sztuki. Każdy amerykański stan miał otrzymać jeden wagon z prezentami. Podjęto wtedy decyzję o stworzeniu zestawu takich samych manekinów jak te, które powstały w 1945 roku. Tym razem tematem wiodącym nie była jednak moda współczesna, a ewolucja w modzie. Podobnie jak za pierwszym razem w projekcie wzięli udział znani projektanci mody. Każdy kreator zaprojektował kostium z wybranego przez siebie okresu, z lat 1715–1906. Wiedzę czerpano z dzieł sztuki, literatury i żurnalowych ilustracji historycznych. Teraz także czołowi styliści fryzur stworzyli uczesania i zadbano o każdy detal. Konstrukcja z drutu zastosowana przy wykonaniu manekinów zapewniała elastyczność konieczną, aby odtworzyć gesty charakterystyczne dla poszczególnych epok. Kolekcja najpierw trafiła do Brooklin Museum, a następnie do Instytutu Ubioru w Metropolitan Museum. Lalka otwierająca kolekcję, której strój nawiązywał

8 Por. <http://audiovis.nac.gov.pl/search/4d54f88b663f517eafea2d8c04d3ba18:1/>, [data dostępu: 10.09.2015].

9 YouTube film, „Le Petit Théâtre Dior – The Exhibition”, <http://www.youtube.com/watch?v=U7ljqa0VTM0> [data dostępu: 10.09.2015]; YouTube film, „Le Petit Théâtre Dior – Making of Mexique dress”, http://www.youtube.com/watch?v=GFatSl0mq_M, [data dostępu: 10.09.2015]; b.a., Dior inaugurates „Le Petit Théâtre Dior” exhibition of miniature dresses in China, <http://www.hgissue.com/new/dior-inaugurates-le-petit-theatre-dior-exhibition-of-miniature-dresses-in-china/> http://www.dior.com/magazine/int_en/News/Final-Adjustments, [data dostępu: 10.09.2015].

do roku 1715, wykonana była przez dom mody Marcela Rochasa, zaś tę reprezentującą rok 1906 zaprojektowała Elsa Schiaparelli. Uwagę zwraca fakt, że większość spośród kreatorów, którzy mieli się inspirować wybranym okresem mody, by stworzyć własną lalkę, wybrała stroje historyczne, których cechą charakterystyczną była mocno podkreślona talia. Inspiracja ta wprowadzała tym samym, do zminiaturyzowanych replik strojów historycznych, ducha nowych tendencji, jakie pojawiły się w modzie po II wojnie światowej. Inna grupa twórców skłaniała się w kierunku podkreślenia odmienności stylistycznej charakterystycznej dla własnej twórczości projektanckiej – np. Madame Grés nawiązała do strojów z roku 1808, gdyż ich forma była bliska właściwym dla niej projektom wspaniałych sukni inspirowanych rzeźbą antyczną¹⁰.

W latach 50. XX wieku, po Wielkiej Brytanii podróżowała inna znana lalka – Miss Virginia Lachasse. Jej podróże łączyły się ze zbiórką pieniędzy na londyński fundusz dla niewidomych. Miss Virginia Lachasse była miniaturowym, woskowym manekinem wyposażonym w pełen asortyment odzieży (uszytej w odpowiednim rozmiarze w domu mody Lachasse) oraz dodatków, które uznawano w owym czasie za niezbędne dla eleganckiej kobiety. Lalka posiadała nawet kuferek kosmetyczny z wyrobami firmy Yardley¹¹.

Centralne Muzeum Włókiennictwa w Łodzi także dysponuje zminiaturyzowanymi strojami. W końcu lat 90. XX wieku, w ramach cyklu *Z wizytą w muzeum* – zorganizowano wystawę *Strój kobiety z okresu secesji*, na której zaprezentowane zostały prace dyplomowe uczniów Zespołu Szkół Odzieżowych nr 1 w Łodzi (kuratorem wystawy była st. kustosz Barbara Bator). Na 25 manekinach krawieckich (o wysokości 90 cm) wyeksponowano 89 elementów odzieży stanowiącej repliki ubioru secesyjnego. Prace zostały zrealizowane przez uczniów pod merytoryczną opieką mgr Marii Wojciechowskiej-Zalewskiej. Przygotowując się do trudnego zadania młodzi adepci sztuki krawieckiej mieli okazję zapoznać się z materiałami ikonograficznymi, udostępnionymi przez Centralne Muzeum Włókiennictwa w Łodzi oraz z autentycznymi obiektami pochodzącymi z przełomu XIX i XX wieku, znajdującymi się w zbiorach Działu Odzieży tego muzeum. W 2010 roku Zespół Szkół Odzieżowych nr 1 w Łodzi przekazał muzeum kolekcję, wzbogaconą o kolejne realizacje – repliki ubiorów typowych dla okresów historycznych poczynając od średniowiecza aż po XIX wiek.

Wspomniany wcześniej *Teatr mody* z 1945 roku stał się także inspiracją dla wielbicieli oraz kolekcjonerów współczesnych lalek. Powstały jego kopie, w których wykorzystywano lalki typu Barbie. Czyż jednak lalka Barbie – wcielająca się w postaci modelek, gwiazd estrady i bohaterów filmowych, posiadająca ogromne kolekcje

10 P. Szaradowski, *Lalki...*, <http://muzealnemody.blogspot.com/2010/08/lalki.html>, [data dostępu: 10.09.2015].

11 C. Blackman, *100 lat mody*, przeł. E. Romkowska, Wydawnictwo Arkady, Warszawa 2013, s. 200.

biżuterii oraz strojów, których projektantami bywają również sławni kreatorzy mody – w przewrotny sposób nie stanowi kwintesencji wielowiekowych tradycji? Dzięki odpowiednim „kostiumom” jak i towarzyszącej scenografii lalka ta mogła i wciąż może odgrywać rozmaite role – pielęgniarki, gospodyni domowej, stewardessy lub modnej damy, itd.

W latach 50. XX wieku, w których narodziło się pojęcie „nastolatka”, pojawiły się również nastoletnie lalki z biżuterią, w pończochach, butach na wysokich obcasach i w modnych kreacjach. To one utorowały drogę najśłynniejszej lalce świata. Lilli, poprzedniczka lalki Barbie była dziełem gazety „Bild”. Bohaterka historyjki obrazkowej miała ucieleśniać i zarazem upowszechniać nowy wizerunek kobiecości. Jej ciało emanowało seksapilem. W plastycznym wariacie z 1955 roku, Lilli przeobraziła się w modelkę odzianą w stroje będące zawsze ostatnim krzykiem mody i umieszczaną w rozmaitych sceneriach¹².

Lalka Barbie pojawiła się na rynku w 1959 roku, gdy firma Mattel zakupiła prawa autorskie do lalki Lilli i wyprodukowała ją w nowej odsłonie w USA. Ruth Handler, założycielka firmy Mattel, marzyła o stworzeniu amerykańskiej lalki – modelki nowej generacji, wyposażonej w niezliczone modne stroje i dodatki, które można by kupować oddzielnie. Lalka Barbie firmy Mattel zadebiutowała w 1959 roku na nowojorskich Targach Lalek. Kupcy byli z początku sceptyczni, gdyż ta niewielka (29 cm) lalka-modelka zupełnie nie przypominała ówczesnych dzieciennych zabawek¹³. Od chwili swoich narodzin Barbie (niezależnie od oceny walorów estetycznych samej lalki) miała być uosobieniem kobiety modnej, urzeczywistnieniem marzeń małych dziewczyn. Począwszy od lat 50. aż do dziś jej garderoba, makijaż i fryzury nawiązują do tendencji obowiązujących w modzie kolejnych dekad. Pierwszym uczesaniem Barbie był modny koński ogon i podwinięta fryzowana grzywka.

Począwszy od lat 90. oszałamiające kreacje tworzyli dla lalki Barbie projektanci firmy Mattel, m.in.: Carol Spencer, Cynthia Young, Kitty Black-Perkins, Byron Lars, Nolan Miller¹⁴. W tym czasie Barbie nabiera też cech gwiazdy. Ubrana w wierne kopie sławnych hollywoodzkich kostiumów wciela się w role legend srebrnego ekranu. W tej samej dekadzie pojawiła się realistyczna Barbie, która miała aż 91 cm wzrostu¹⁵. Wszystkie elementy odzieży i akcesoria mody mogła dzielić ze swoją małą właścicielką. W 2009 roku Li Edelkoort, *trendsetterka* zaliczana przez magazyn „Time” do grona 25 najbardziej wpływowych postaci świata mody uznała, że lalka Barbie (obchodząca wtedy 50. urodziny) stanowi doskonałe świadectwo mody minionych lat. W przygotowanej przez Li Edelkoort wizualizacji trendów na zimę 2010/11

12 Por. G. Lehnert, *Historia mody XX wieku*, op. cit., s. 52.

13 Por. *Barbie. Świat mody*, K. Dolan (red.), przeł. M. Fabianowska, M. Nagórska, Warszawa 2001.

14 *Ibidem*.

15 *Ibidem*.

(wystawa *Archeologia przyszłości, 20 lat przewidywania trendów* prezentowana w Instytucie Niderlandzkim w Paryżu między 22 stycznia a 8 marca 2009 roku), modelki zostały zastąpione właśnie tego typu lalkami. Wartość estetyczna lalki Barbie może wywoływać dyskusje, ale faktem jest, że ta popularna zabawka w czasie swojej wieloletniej kariery nosiła stroje projektowane m.in. przez: Philipa Treacy, Rei Kawakubo, Martina Margiela, Yvesa Saint Laurenta, Billa Blassa. Bob Mackie, słynny jako projektant strojów dla teatru, filmu i telewizji, wniósł w świat Barbie swoją własną, pełną bajkowego przepychu, twórczą wizję.

W 1999 roku warszawski Dom Aukcyjny „Rempex”, z okazji 40-lecia lalki Barbie zorganizował charytatywną aukcję, na której licytowane były lalki z serii dla kolekcjonerów. Jako unikaty, sprzedane zostały tam lalki ubrane specjalnie na ten cel, przez zagranicznych jak i polskich projektantów (np. Grażynę Hase, Barbarę Hoff, Jerzego Antkowiaka, Joannę Klimas, Xymenę Zaniewską i innych)¹⁶.

Niekonwencjonalną formę przyjęła, zorganizowana w 2008 roku, retrospektywna wystawa słynnego duetu holenderskich kreatorów Victor & Rolf (Victora Horstinga i Rolfa Snoerena). Wystawa obejmowała ich wszystkie kolekcje z lat 1993–2008. W londyńskiej galerii sztuki – Barbican Art Gallery stanął olbrzymi, sięgający drugiego piętra dom dla lalek. Stroje wyeksponowano na około 50 lalkach wykonanych ręcznie z porcelany, stanowiących odzwierciedlenie wyglądu modelek, prezentujących podczas autentycznych pokazów poszczególne zestawy ubiorów. Lalki te miały przygotowane peruki z naturalnych włosów, a także makijaż na wzór prawdziwych modelek.

W jednym z wywiadów projektanci oświadczyli, że wykonanie każdej skopionowanej z wielką dbałością o szczegóły i odpowiednio zmniejszonej kreacji, zajęło dwa razy więcej czasu niż uszycie oryginału. Za większymi lalkami-manekinami ubranymi w kreacje naturalnej wielkości, stojącymi w pozostałych salach galerii, wyświetlano filmy z pokazów mody. W ten sposób wystawa dała możliwość prześledzenia całej wspólnej kariery kreatorów. Projektanci w wywiadzie dla francuskiego tygodnika „Figaro Madame” twierdzili, że pomysł domku dla lalek i samych lalek pokazuje, iż ich kolekcje są ze sobą powiązane. Byli zadowoleni z tego, że lalki nadawały też całej prezentacji nieco „surrealistyczny efekt”¹⁷.

Kreacje wielkich współczesnych projektantów oscylują na pograniczu sztuk plastycznych i świata teatru. Ubiory proponowane przez wspomniany duet artystyczny to żyjące własnym życiem modele nawiązujące do literatury, muzyki, malarstwa, filmu i historii. To zrozumiałe, że tego typu realizacje wymagają oryginalnych sposobów prezentacji. Nowatorskie spojrzenie na ten problem prezentowała już w okresie

16 Por. *Celebrating forty years of dreams. Barbie. Aukcja lalek Barbie*, Dom Aukcyjny Rempex w Warszawie (oprac.), Warszawa 1999.

17 Por. C. Evans, S. Frankel, *The House of Viktor & Rolf at the Barbican*, <http://www.dezeen.com/2008/07/14/the-house-of-viktor-rolf/>, [data dostępu: 10.09.2015].

międzywojennym wielka konkurentka Chanel – Elsa Schiaparelli (1890–1973). W ekscentrycznych projektach strojów jej autorstwa widoczny jest wpływ dadaizmu i surrealizmu. Sztuka nie była dla niej jedynie źródłem inspiracji, starała się bezpośrednio wprowadzać ją w swoje projekty. Fragmenty dzieł Salvadora Dali były drukowane lub haftowane na sukniach jej autorstwa. Jako, że Schiaparelli stawiała przede wszystkim na efekt zaskoczenia, do którego zmierzała sztuka awangardowa, dekoracje witryn jej salonu również przygotowywali wielcy artyści z kręgu surrealizmu. Zarówno, manekiny jak i inne rekwizyty, które się na nich pojawiały były przedstawiane w konwencji odrealnionej, a całość niejednokrotnie przypominała scenografię żywcem wziętą z teatru lalek. Współcześnie, twórcy witryn znanych domów handlowych i sklepów również niejednokrotnie inspirowali się światem teatru i lalką¹⁸.

W ten sposób przechodzimy do osobnego zagadnienia – manekinów. Współcześnie, ekspozycje mody w muzeum często w przewrotny sposób bywają niezwykle manifestacją sztuki, w której moda stanowi tylko jeden z elementów wyrazu. Jedną z cech wystaw kostiumologicznych zawierających w sobie elementy „scenograficzne” jest wykorzystanie manekinów całopostaciowych. Manekiny stylizowane zgodnie z potrzebami plastycznymi ekspozycji, w wypadku prezentowania kreacji współczesnych projektantów mody, przybierają często futurystyczne formy lub mają odrealnioną kolorystykę. Stają się wraz z kreacją i otoczeniem jednością. Analogiczna relacja zachodzi zwykle między poszczególnymi elementami dzieła sztuki. W wypadku wystaw kostiumologicznych prezentujących modę historyczną ideał stanowią natomiast manekiny, które są poddane stylizacji, zgodnej z epoką prezentowanego stroju oraz mogą przyjmować naturalistyczne pozy. Ubiór należy rozpatrywać bowiem, rekonstruując w miarę możliwości jak najwięcej szczegółów. Ważną rolę odgrywają gesty charakterystyczne dla postaci z danej epoki, ponieważ strój to również sposób bycia. Wzorcową postawę przejawia w tej kwestii Instytut Ubioru w Kioto.

Dzięki Fundacji Prady w Mediolanie (w 2010 roku) można było oglądać intrygującą wystawę zatytułowaną *The Giacometti Variations*. Współczesny artysta, John Baldessari, zainspirowany twórczością szwajcarskiego rzeźbiarza Giacomettiego i pracą Edgara Degasa – *La Petite Danseuse de Quatorze Ans*, stworzył 4,5 metrowe rzeźby ze stali i żywicy, pomalowane na kolor brązu, i „ubrał” je.

18 Por. b.a., *artykuł poświęcony dekoracji wystaw dla magazynu „Printemps”*, http://spacerynadsekwana.blox.pl/tagi_b/131854/wystawy-sklepowe.html, [data dostępu: 10.09.2015], T. Winstead, *Fashion Windows is a great place to learn more about visual display and its impact on fashion retailing*, <http://fashionnation1on1.wordpress.com/2010/04/06/fashion-windows-is-a-great-place-to-learn-more-about-visual-display-and-its-impact-on-fashion-retailing/>, [data dostępu: 10.09.2015], b.a., *New York City Fashion Windows*, <http://redpoppyfashion.blogspot.com/2010/11/new-york-city-fashion-windows.html>, [data dostępu: 10.09.2015].

Dziewięć kobiecych figur – lalek-manekinów rozstawiono w taki sposób, jakby brały udział w pokazie mody. Jak mówił sam artysta wysokość i szczupłość rzeźb odnosiła się też do wyglądu modelek na wybiegach. „Wariacje” autora z jednej strony odwołują się do „kostiumowych” archetypów, np. trencza Bogarta z „Casablanki” czy balerin Dorotki z „Czarnoksiężnika z Krainy Oz”, z drugiej zaś strony artysta nawiązuje do problemu współczesnego przetwarzania tych wzorów. Cały projekt opiera się na potencjale, jaki daje zestawienie rzeźby – dzieła sztuki z lalką-manekinem przeznaczonym do prezentowania ubioru¹⁹. Opis tego działania stanowi podsumowanie mojej wypowiedzi, gdyż to jeden z najlepszych przykładów na istnienie dialogu między światem sztuk plastycznych, teatrem, kinem i modą²⁰.

19 Por. *Kolekcja ubioru Instytut w Kioto. Moda. Historia mody XX wieku*, A. Fukai (red.), przeł. S. Majewska, Taschen, 2002.

20 Por. b.a., *The Giacometti Variations, an Original Project by John Baldessari, at the Prada Foundation*, http://artdaily.com/news/42241/The-Giacometti-Variations--an-Original-Project-by-John-Baldessari-at-the-Prada-Foundation#.VB_TRGM436c, [data dostępu: 10.09.2015].